

نورك پوردي

[اون آلتنجي سنه]

نورك اوماقلىرى مركز هېئىتى طرفندىن نىش اولغۇر .

جلد ۵

مايس ۱۹۲۷

نومرو ۲۹

صو

بو کله‌نك اڭ اسكى شكلى صيره سيله صوب ، صوف ، صور ، Souv ، صوى و صودر . حالا ديلزده بو کله‌نك مضاف اليه حالى صوگدن بر اولکينك عيني و بقيه‌سى در ، حرفجیلر مزك ساندقلرى کيى برشاذ ده کيلدر .

اورخون کتابه‌لرنده بو ماده‌يه صوب شکنده ادا انخاذايدلديكى کوريليور . « صوى صوب » تعير مزده ، يوقايرده بو کله‌نك آلدينى شكللردن دورديجى و برنجى شكللى برلشديرلشدر . ذاتاً بويه جفت کله‌دن تركب ايدن تعيرلرلرک برنجى حدى اکتزما ايکنجيسنك معناسى تفسير ايدر؛ «أوبارق» ده اولدينى کيى که أوبارق برمسکن اولدينى کوسترييور . شو حالده صوب ده صو ديمك اوله بيلير . ياقوت تورکجه‌سنده صوب « نيب » شكلنى آلمشدر . بر تك کله‌نك آلدينى شو اوج شكل ده « نسل » ديمکدر . صوبى صوبى بللى ، صويسز ، صوينه چکمک کيى تعيرلر مزده بونى تأييد ايدر . شو حالله نظراً « صو » واسطه تکوين و تناسل اولان منى ديمکدن باشقه بر شى دکدر . و ايشته بو صورته صو باعث تکوين اولديغدن تأييد ايدلمشدر .

صو برده ساعت و زمان معناسه کلير . بو معنائى آليشينك اهميتنى آشاغنده کوره جگنز .

صوبك برده حيا ، عرض و ادب معناسه کليدى معلومدر . يوز صوبى دوکمک کيى . بوده صوبك يعنى نسلک افتخارى باعث اولديغنه دلالت ايلر .

ص حرقك چ اولماسيله وجوده كن (جو) ده صو ديمكدر. چو نهري معلومدر.
 چاغ كله سنك ده ساعت معناسنه كليشي ايكي كله نك معناه برلكنه آريجه بر
 دليلدر. بو «جو» دن جاي، جايير، چيممك، جوماق = (چيممك صوده
 ييقانمق، جوماق صويه دالمق)، چوكدورمك = (صو دوكلك، آبدست
 بوزمق)، چورن = (ياغمور صولرني آقيدان اولوق) كله لري ده مشتدرلر.
 بو مشتقات ده (جو) نك تماميله صويك ديكر بر شكلي اولديغنه شبهه بر اقبور.

شمدي چودن شو كله لك چيقديغني كورد كدن صوكره بونك صوي يعني نسل
 و ذريت معناسنه كله بيله جكنه ده واره بيليرز. واقعا جوجق = صويك كوچي
 و چولوق ده اوني يتشديرن مشيمه صاحبي آناسيدر. ايشته بوده نوركلرك «صوب»
 يعني صوبي تكوين تانك ريسي بيلدكلرني اثبات ايدر.

چاغالا بادمك ياوريسي در، دكلي؟ بهمني ده جوجفه ده «چاغا» دبرلر. ايشته
 بونلرده آريجه برر دليلدر. برده شوكا دقت ايتمه لي. هر ايكي اولي بر كويك
 كنديسنه كوره، ديكر كويلردن فرق لي بر ديلي و ياخود يالكز اورايه مخصوص
 بر ايكي كله سي اوله بيلير. ايشته بهمني ده كوريلن چاغالغني ده بزه «جو» نك (صوي)
 معناسنه كلد يكني اثبات ايتدي؟ بو سبيله بويله كله لك لسانيات علمنجه بويوك
 قيمتلي واردر.

بوقاريدنه (جو) دن جاي و جايير كله لرنيك چيقديغني سويلش ايدك. جادن چيقان
 (جاي) كچديكي برلري صولار، اطرافنده جايير حاصل ايدر. جاي بعض برلرده
 بريكينتي يابار، باقالمق حاصل ايلر، اوراده سازلر بتر. ايشته سازده كي (س) ده
 جاي كله سنده (چ) اولان صويك صادينه بدلدرد.

جاي چاغلایه رق آقديغني كي جايير جاييرده آقار. ايشته (چ) حرقك جيمه
 قلب اولماسيله الله ابديلن «جوجوك» ده ميوه نك اوقاجق، سويلي جوجني در.
 چو دن چيممك چيغمش ابدی، طيبي چايك اطرافنده كي (جيم) ده اوندن
 چيغمشدر (فارسي اولديغني بيلديكمز (چمن) ك ده بوندن مشتق اولديغني خاطره
 كليور، بونك تحقيقي فارسي بيله نلرمزدن بگلرز.)

جای کچن بر یاش اولور؛ یعنی (جای) کله سنک جیمی (ی)، صوکنده کی (ی) سی ده (ش) اولور. یاش ک صوکنه قیزیل، کوزهل کله لرینک صوکنده کوریلن ایل، آل ادا تیری کچی برشی کتیر بیلر سه شرق تورکجه سنده کی یاشیل، بزده کی یاشیل الده ابدلش اولور. یاشیلک بهارلرده باشلار؛ ایشه بوندن هرشینک یاشنی حساب ابد بیلر ز.

جای کچدیکی یرک طور اغنی صولاندیرر، چامور یاپار. بو کله ده (ی) سی دوشمش جای ایله مضارعت علامتی اولان (مور) دن مرکبدر. ینه بونک کچی جیمک (ی) به تبدیلیه (یاغمور) حاصل اولمشدرد. یاغمورک «رحمت» ديه قدسیتی حالا صاقلامه سی اسکی صوب تا کرینک اثری اولسه کرک.

هر نه ایسه جای بعضاً کچدیکی برلره داغیلیر، دها دوزغریسی یاییلیر یعنی (یای) شکله کیرر. ایشه اوق آتیلان و شرق تورک لرینک (یا) بزم (یای) دیدیکمز آلتک قامیش و یا بوبنوزی دائما اکرینکفی دوزلتمه به یعنی یاییلمه به مائل اولدینی انچون بوادی المشدرد.

یای کچی قویونلرده صیجاق موسمده داغیلوب اوتلامق اوزره یاییلیر لر، ایشه حیوانلرک چیققلری یایلاق و تخفیفله یایلا و یاییلمه هب جابک یای شکله کیرمه سندن در. و ایشه بو مناسبتله ده بزم یاز دیدیکمز موسمده اسکی تورک لر آراسنده (یای) آدینی المشدرد. شمال تورکجه سنده باشده کی (ی) لر جیم اولدیغندن یازده (جای) دنیلیر.

یاش کله سنده کی (ش) (ز) اولور، یاز شکله کیرر. ایشه بوده عربجه ربیع دنیلن ایلك بهاردر. بوموسمده یاش یعنی یاشیلک هر طرفی اورتر، هادتا سوسلر. ایشه وقنیه قادینی ارککلی باشلره صاریلان و حالا یورغان یوزلرینه قابلانان یازمه ینیلر بو یاز کله سندن در. یعنی یازلمش، سوسلنمش دیمکدر. ایشه بزم یازی بر کره جاییر و چنله سوسلنمش دوز اراضی آدی اولدینی کچی، اوزنه بزده نه تحریر ابتدیکمز شی ده بر نوع سوس اولدیغندن (یازی) آدینی آلمش و بوندن یازمق چیقمشدر. (معلوم اصل تورکجه ده تحریر «یتیمک»، مکتوب «یتی» در، بونک ده

اصلی بوت یعنی وجود در که بتمک تنو ایتک دیمکدر)
دیمک که یاز یعنی ایلک بهاردن یازی ، یازمق صیف معنانه اولان پای دنده
یایلا ، یایمق ، یایلمق ، یایوان کله لری چیقمشدر .

یازک (ز) سی (س) اولمقله یایلا کی دوزلتمک معناسی چیقار . ایسته یاصی
(یاسی) ، یاصدیق ، یاتاق ، تورکلرک عدالت معنانه قوللاندقلری توز (دوز)
یرینه دوم دوزلک ، دکل یام یاصیلق ایسته یین چنکیز تورکجه دن « یاسا » کله سنی
آلمش ، قویدینی قانونه آد ویرمشدر .

معلوم آیشیللک طوبراغی سوسله دیکی کی اورزده . اوحالده یاشمق اورتمک ،
قاپامق دیمک اولور ، حالا معمارلرک قوللاندقلری ، دها دوغریسنی ایسترسه کز
سوسلندقلری یاشماقلری بونلردر .

جایرلر بعضاً یوکسه لیر ، یعنی اورته لنی یازار سوسلرکن آزار ؛ بو آزیغلق
صویک ، کونشک ، طوبراغک تأثیرلرندن ایلری کله یعنی طیبی بر حال ایکن بز
بوکا غیر طیبی کوزیله باقار « آزمش » دیرز و بوندن یعنی یازمق دن بر کله دها
چیقارارق آزمیه ، دینه ، عاده اویمایان شیلره « یازیق » یعنی کنه دیرز .
واقعا بزضرب تورکلری بونی یالکز قوللانمایز : یازیقدر ، کناهدردیرز و بوراده کی
یازینی آجیمق ایچون قوللانیرز . واقعا کناهاکارلره آجیالی اما بوراده یازیق
کناهاک تورکجه سی اولدیفنی ده بیلملی بز .

صوب « سو » شکنده الی سلاح طوتان ار دیمکدر ، مرالی سلاح طوتان
ار ایسه تورک توره سنجه عسکر دیمکدر . بک اسکی وقتلرده تورکلر اونر ، قرقر ،
یوزر ، بیکر ، نومن (اون بیک) دییه عسکری بر صورتده تقسیم اولونورلر ایدی .
دولت بر حرب آجه جنی زمان اون باشیلره فلانلره « پای » معناسنده کلن برر
اوق کوندیرر و اوقلره او تقسیماتدن نه قادار نفرک اوردویه کوندربله جکنی اشارت
ایلر ایدی . مثلاً اونباشی به کلن اوقک اوستنده یدی ، جنتیک وار ایسه اونده یدی
آلنه جق دیمک ایدی . ایسته « سو » یعنی ملتک صوبی عسکر ایدی . سولومک
عسکر سوق ایتک دیمکدر . (سو) یعنی افراد ، اوردو صفته کیردیکی زمان « جریمک » آدینی

آلیردی، بوده «جای» دن مشتق در صانیرم. بزم یکیچری هر حالده چریک دن در. جای بعضاً بر میلی یر بولور اورایه آقار، یعنی برنوع آزمه قیلندن اوله رق جایار، بولندن شاشار ایشته جابقمق ده بوندندر.

اسکی شکلی اول eul و شمیدی هول اولان عموم تورک لهجه لرینه مخصوص بر کله واردر که معناسی نم، رطوبت دیمک در. صویک تکوین الهی، حیات دیه قبول ایدلمه سنه باقیلیرسه «أولوم» ک هول دن آلینمه، یعنی اصلنه دوغمه اولماسی خاطره کلیور. باقیلیم دیک تدقیقلری ایلریلدکجه بلکه بونک ده اصلی اورته یه چیقار. جی یعنی شبنم ده جای کوکندندر.

ایشته، سوکیلی او جاقلیلم، غزته لرده فلان کوردیکمز اشتقاق مباحثه لری ایچنده اک دوغریسی و اک علمیسی شو نمونه سنی عرض ایلدیکم شکله اولمالی در. یعنی بر کلمه نک زرده، فصل دوغوب فصل دیکشیکلکتر کوستردیکنی دلیلرله کوستروب اثبات ایتملی در. اشتقاق انسانی اغفال ایدر مراقلی برشی در، فقط اوکا آلدانماملی، علمدن، حقدن آیرلاملی.

بوراده بر صوب کوکنک صو souv، صوی اولدیغنی صو کرا (ک، ش، ز، ح، ی حرف لرینه انقلاب ایتدیکنی کوردک. بو حرفلر ایسه مخرجلری بربرینه یاقین و برینک دیکری برینه کچمه سنه مساعددرلر. ایشته دیکشمه لر اوندن، اقلیمدن، زماندن، احوال روحیه و اجتماعیه دن عصرلر ایچنده وجوده ککشد. بونی، آکلامق ایچون دقت ایتمک، اشتقاق او بونه آلدانماملق کرک.

دارالفنون تورک لسانی تاریخی

مدرسی

نجیب عاصم